

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE – *krivičnopravni aspekt*

REZIME: Zaštita životne sredine je u savremenim državama ustavom garantovano osnovno pravo čovjeka i građanina, ono danas nije problem samo jednog određenog društva, već čovječanstva u cjelini. Ustav Crne Gore ističe pravo na zdravu životnu sredinu, kroz propisivanje da je Crna Gora „ekološka država” (član 1. Ustava)¹. Zaštita životne sredine ostvaruje se kroz sistem preventivnih i represivnih mjera, koje uspostavljaju određene grane zakonodavstva: upravno, građansko, finansijsko i dr. pravo, a krivično pravo je *ultima ratio* – posljednje sredstvo zaštite ovih dobara. U ranijem periodu društvenog razvoja ova zaštita je bila aktuelna samo za manji broj, po pravilu, ekonomski i kulturno nerazvijenih država, danas je to opšti, globalni društveni problem za čije rješavanje je zainteresovano cijelo čovječanstvo i ovaj problem još je aktuelniji u razvijenim društvima. Sa industrijskim razvojem, posebno sa tehnološkim razvojem, pojavom novih energetske izvora, pojavili su se novi problemi u zaštiti životne sredine. Zaštita životne sredine ne ograničava se samo na kontrolu zagađivanja na lokalnom nivou, već ima globalni karakter. Stoga je opravdano da se njena zaštita reguliše i krivičnim pravom.

Ključne riječi: životna sredina, krivičnopravna zaštita životne sredine, krivična djela protiv životne sredine, preventivne mjere, prinudne mjere i zakonska regulativa.

* Redovni profesor, predsjednik Osnovnog suda u Kotoru, predsjednik Udruženja za krivično pravo i kriminalnu politiku Crne Gore, profesor na predmetu Krivično pravo i procesno zakonodavstvo na Fakultetu za mediteranske poslovne studije u Tivtu i profesor Međunarodnog krivičnog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta Mediteran u Podgorici, e-mail adresa: bvvuckovic@t-com.me

¹ Ustav Crne Gore, *Sl. list CG*, br. 1/07.

Uvod

U Dokumentu Konferencije Ujedinjenih nacija o čovjekovoj okolini održanoj u Stockholmu 1972. godine,² definisano je da je „čovjek istovremeno proizvod i tvorac svoje okoline, koja mu daje sredstva za život u fizičkom smislu i koja mu omogućava intelektualni, moralni, društveni i duhovni napredak.”

Pod pojmom životne sredine podrazumjeva se nevidljiva cjelina različitih faktora koji čine uslove za odvijanje života na zemlji i život sam, što predstavlja sretan spoj raznovrsnih elemenata koji se drugdje u kosmosu, koliko je čovjeku poznato, nijesu desili.³

Životna sredina može se definisati kao izraz prirodnih i vještačko stvorenih odnosa koji u sklopu biosfere (ekosfere) omogućavaju opstanak postojećih živih organizama.⁴

Životna sredina je prirodno okruženje: vazduh, zemljište, voda i more, biljni i životinjski svijet, pojave i djelovanja: klima, jonizujuća i nejonizujuća zračenja, buka i vibracije, kao i okruženje koje je stvorio čovjek, gradovi i druga naselja, kulturno-istorijska baština, infrastrukturni, industrijski i drugi objekti.⁵

Mogli bismo zaključiti da je postojanje većeg broja definicija životne sredine posljedica nepostojanja opšteprihvaćene naučne definicije, koja bi na jedan sveobuhvatan i univerzalan način odredila sadržaj ovog pojma.

Životna sredina odražava odnose između čovjeka i sredine u kojoj on živi, radi i stvara i sa tog aspekta se može posmatrati kao problem u globalnim i lokalnim razmjerama. Svakako da je životna sredina globalni problem, jer se nikakvim granicama i barijerama ne može zaustaviti širenje i prenošenje zagađujućih supstanci koje ugrožavaju životnu sredinu, tako da su na velikom prostoru Zemlje zagađeni vazduh, voda, zemljište, šume, ali to je ujedno i lokalni problem, jer se na planu zaštite životne sredine mora djelovati i na lokalnom nivou kako bi se postigli zadovoljavajući rezultati u zaštiti životne sredine, čime se utiče i na efikasniju zaštitu životne sredine i u globalnim razmjerama.⁶

² Stockholmska deklaracija, Dokument A. konferencija 48. Rev. 1.

³ Čok, V. (1990). Međunarodno-pravna zaštita životne sredine, *Bezbednost i društvena samozaštita, Beograd*, (4), str. 16.

⁴ Gaćeša, D. (2008). Uloga bezbednosne kulture u zaštiti životne sredine u Republici Srpskoj: magistarska teza, Banja Luka, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, str. 31.

⁵ Zakon o životnoj sredini, *Sl. list CG*, br. 48/08, član 6.

⁶ Bošković, M. (2010). Ekološki kriminalitet, Bar, Fakultet za poslovni menadžment, str. 15.

Režim uređenja životne sredine

Savremeni tehnološko-tehnički napredak i ubrzana industrijalizacija u povezivanju naše zemlje u evropske i svjetske privredne, saobraćajne i ekonomske tokove dovelo je do određenog stepena zagađenosti osnovnih prirodnih resursa, zbog čega se nametnula potreba da se ova zbivanja i promjene moraju obuhvatiti i sadržajem određenog sistema pravnih normi kao dijela ukupnog društvenog sistema.⁷ Sistem pravnih normi trebao bi da utvrdi uslove, način, postupak i kriterijum za korišćenje novih tehnologija, bez kojeg nema društvenog i privrednog razvoja zemlje niti napretka stanovništva.⁸ To prije svega znači usklađenost ekonomskog razvoja sa interesima životne sredine, a što se postiže propisivanjem ekonomsko-ekoloških kriterijuma praćenih određenim zakonskim i podzakonskim aktima, uz proklamovanje zakonom zagarantovanih i zajamčenih prava i obaveza. Tek podizanjem svijesti kod svih u pogledu ostvarivanja i oživotvorenja prava svakog čovjeka na zdravu životnu sredinu mogu se očekivati početni uspjesi u ovoj borbi čiji neuspjeh dovodi u pitanje i opstanak ljudskog roda uopšte.⁹

Pravo na zdravu životnu sredinu je jedno od osnovnih i univerzalnih ljudskih prava. Ustav Crne Gore u članu 23. propisuje da „svako ima pravo na zdravu životnu sredinu,” da svako ima pravo na blagovremeno i potpuno obavještanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava, kao i da je svako, posebno država, obavezna da čuva i unapređuje životnu sredinu. Pravo na životnu sredinu, u savremenom svijetu je jedno od osnovnih ljudskih prava i ono podrazumjeva prije svega, pravo na život u zdravoj životnoj sredini, pravo na korišćenje prirodnih i energetske resursa, pravo na prevenciju svih oblika zagađivanja čovjekove okoline, pravo na informisanje o stanju životne sredine i sl.¹⁰

Posmatrano u najširem smislu, životna sredina označava skup prirodnih uslova koji su neophodni za svakodnevni život čovjeka i njegovu društvenokorisnu djelatnost.¹¹ Zdrava životna sredina, preduslov je prava da svako ima pravo na zdrav, produktivan život u skladu sa prirodom.

⁷ Čavoški, A., et. al., (2004). Ekološko pravo, Beograd, Službeni glasnik, str. 72.

⁸ Bogdanović S., Jovović A. (2013). Ljudsko pravo na vodu i sanitaciju, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 14-27

⁹ Vančina, F. (1982). Čovjekova okolina, Zagreb, Informator, str. 77-88.

¹⁰ Slavnić, Lj. (2013). Pravo na zaštitu zdravlja-skromni dometi Ustava Srbije, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 28-41.

¹¹ Čejović, B. (1982). Krivična dela protiv čovekove sredine, *Pravni život*, (2), str. 187.

Deklaracija o životnoj sredini donijeta je na svjetskoj konferenciji Ujedinjenih nacija 1972. godine po kojoj „čovjek ima osnovno pravo na slobodu, jednakost i adekvatne životne uslove u životnoj sredini čiji kvalitet omogućava dostojan život i blagostanje.” Evropska povelja o životnoj sredini i zdravlju, koja je usvojena na Savjetu Evropske zajednice, 1989. godine naglašava „garanciju prava građana na čistu i zdravu životnu sredinu.”

I upravo ovi razlozi bili su povod brojnih održanih međunarodnih skupova u Svijetu posvećeni zaštiti čovjekove okoline, kao što su: Svjetska konferencija o ljudskim pravima održana u Beču 1993. godine; Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju koja je održana 1994. godine u Kairu; Druga konferencija Ujedinjenih nacija o ljudskim naseljima koja je 1996. godine održana u Istanbulu i dr.

U Crnoj Gori donijeti su mnogobrojni propisi kojima se uređuje zaštita životne sredine, među kojima su najznačajniji: Zakon o vodama (*Sl. list RCG*, br. 27/07); Zakon o hemikalijama (*Sl. list RCG*, br. 11/07); Zakon o zaštiti prirode (*Sl. list CG*, br. 51/08); Zakon o šumama (*Sl. list RCG*, br. 55/00); Zakon o genetički modifikovanim organizmima (*Sl. list CG*, br. 22/08), Zakon o prevozu opasnih materija (*Sl. list CG*, br. 5/08) i dr. Ovi zakonski propisi uređuju preventivno postupanje u cilju zaštite životne sredine, a nepostupanje po njima, predstavlja kriminalno ponašanje koje je regulisano odredbama Krivičnog zakonika.

Krivičnopravna regulativa

Zaštitni objekt kod krivičnih djela protiv životne sredine, kako u nacionalnom krivičnom pravu, tako i u međunarodnom krivičnom pravu, treba vidjeti u osnovnom pravu čovjeka na zdravu i relativno očuvanu prirodnu sredinu.¹²

Krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora u Krivičnom zakoniku Crne Gore propisana su u Glavi Dvadeset petoj.¹³ Iz samog naziva ove grupe krivičnih djela proizilazi da je zaštitni objekt inkriminacija koje su u njoj sadržane, životna sredina. Pod životnom sredinom podrazumjeva se prirodno okruženje čovjeka, vazduh, voda, zemljište, klima, biljni i životinjski svijet. Cilj krivičnopravne zaštite je zaštita određenog kvaliteta životne sredine koji je neophodan za normalan život ljudi.

Većina krivičnih djela iz ove Glave su blanketna krivična djela, jer je za njihovo postojanje neophodno utvrditi sadržaj nekih drugih propisa kojima se

¹² Stojanović, Z. (1995). Krivično-pravna zaštita životne sredine, *Pravni život*, (9), str. 295.

¹³ Krivični zakonik Crne Gore, *Sl. list RCG*, br. 70/03, 47/06, *Sl. list CG*, br. 40/08 i 25/10.

reguliše životna sredina. U pogledu subjektivne strane, većina krivičnih djela može biti izvršena i umišljajno i nehatno.

Krivičnopravna zaštita životne sredine koja se pruža brojnim inkriminacijama iz ove glave ipak nije sveobuhvatna i potpuna. Tako, njima se ne pruža zaštita od buke. Ovaj važan oblik ugrožavanja životne sredine nije inkriminisan ovim, a niti nekim drugim inkriminacijama iz sporednog krivičnog zakonodavstva.¹⁴

U krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora spadaju: zagađenje životne sredine (član 303); zagađenje životne sredine otpadom (član 303a); oštećenje ozonskog omotača (član 303b); nepreduzimanje mjera zaštite životne sredine (član 304); protivpravna izgradnja i stavljanje u pogon objekata i postrojenja koja zagađuju životnu sredinu (član 305); oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (član 306); oštećenje životne sredine (član 307); zloupotreba genetički modifikovanih organizama (član 307a); uništenje biljaka (član 308); ubijanje i mučenje životinja i razaranje njihovog staništa (član 309); uništenje i oštećenje zaštićenog prirodnog dobra (član 310); krađa zaštićenog prirodnog dobra (član 311); iznošenje iz inostranstva zaštićenog prirodnog dobra i posebno zaštićene biljke i životinje i trgovanje njima (član 312); iznošenje i unošenje opasnih materija (član 313); nedozvoljeno postupanje sa opasnim materijama (član 314); nedozvoljena izgradnja nuklearnih postrojenja (član 315); neizvršenje odluke o mjerama zaštite životne sredine (član 316); povreda prava na informisanje o stanju životne sredine (član 317); prenošenje zaraznih bolesti kod životinja i biljaka (član 318); nesavjesno pružanje veterinarske pomoći (član 319); nadriveterinarstvo (član 320); proizvodnja štetnih sredstava za liječenje životinja (član 321); zagađivanje hrane i vode za ishranu odnosno, napajanje životinja (član 322); pustošenje šuma (član 323); šumska krađa (član 324); nezakonit lov (član 325); nezakonit ribolov (član 326); građenje objekta bez građevinske dozvole (član 326a) i protivpravno priključenje gradilišta na tehničku infrastrukturu (član 326b).

Ukazaćemo na pojedina krivična djela:

1. Zagađenje životne sredine (član 303 KZ)

Krivično djelo u svom osnovnom obliku se sastoji u zagađivanju vazduha, vode ili zemljišta, u većoj mjeri ili na širem prostoru. To treba da se čini kršenjem propisa o zaštiti, očuvanju i unaprijeđenju životne sredine. Radnja

¹⁴ Stojanović, Z. (2008). Krivično pravo, Podgorica, CID, str. 532.

krivičnog djela je zagađivanje, tj. dovođenje vazduha, vode ili zemljišta u takvo stanje da su opasni za život ili zdravlje ljudi, odnosno za opstanak životinjskog ili biljnog svijeta. To se može učiniti na razne načine, kao što je npr. ispuštanje zagađenih otpadnih voda, sagorijevanje opasnih materija kojima se zagađuje vazduh, sipanje u vodu, vodotok ili jezero, odnosno na zemlju, otrovnih hemikalija ili drugih supstancija koje ih na taj način čine opasnim za život ili zdravlje ljudi, odnosno za životinje i biljke, zatim propuštanjem da se preduzmu neophodne zaštitne mjere od zagađivanja ili da se ugrade odgovarajući uređaji za prečišćavanje i dr. Kršenje propisa može se sastojati i u postupcima koji su suprotni zabranama koje iz njih proizilaze ili u propuštanjima da se postupi po obavezama koje ovi propisi nalažu. Postoji veliki broj propisa iz ove oblasti koji mogu da posluže za ocjenu da li se njihovim kršenjem zagađuje čovjekova sredina. Za postojanje krivičnog djela potrebno je da je zagađivanje vazduha, zemljišta ili vode učinjeno u većoj mjeri ili na širem prostoru. Riječ je o zagađivanju koje u većoj mjeri prelazi okvire tolerantne koncentracije ili koje, mada u granicama dozvoljenosti, zahvata velike površine. Faktičko je pitanje da li je riječ o zagađivanju u većoj mjeri ili na širem prostoru, što se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju. Smisao ovog obilježja je da se ovo krivično djelo razgraniči od odgovarajućih prekršaja koji se odnose na zagađivanje čovjekove sredine. Posljedica djela je opasnost za život i zdravlje ljudi, odnosno za životinjski ili biljni svijet, što se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice. Kako do izvršenja ovog djela najčešće dolazi usljed nesavjesnog postupanja u privrednim društvima i drugim pravnim licima, to se kao njegov izvršilac najčešće može pojaviti odgovorno lice u tim pravnim licima. U pogledu vinosti moguće je umišljaj ili nehat.

2. Nepreduzimanje mjera zaštite životne sredine (član 304 KZ)

Specifičnost ovog krivičnog djela je u radnji izvršenja i izvršiocu. Njime se inkriminiše nepreduzimanje određenih mjera zaštite životne sredine, usljed čega nastupaju i određene štetne posljedice. Radnja krivičnog djela je nepreduzimanje mjera zaštite životne sredine. Riječ je o krivičnom djelu nečinjenja odnosno o propuštanju da se preduzmu određene mjere. Te mjere treba da su propisane zakonom ili drugim propisom, ali treba uzeti da se može raditi i o mjerama određenim od strane nadležnog organa. Bitno je da su one određene u cilju zaštite čovjekove okoline. Djelo je svršeno samim nepreduzimanjem ovih mjera; posljedica djela je apstraktne opasnosti i ona je nastala samim propuštanjem da se preduzmu propisane mjere zaštite. Izvršilac krivičnog

djela može biti lice koje je u nekom organu, organizaciji ili ustanovi, odnosno preduzeću odgovorno za preduzimanje mjera zaštite, očuvanja i unaprijeđenja životne sredine. Internim propisima određuje se u čiji djelokrug rada spada određivanje tih mjera.

3. Oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (član 306 KZ)

Uništenje ili oštećenje pojedinih objekata često se pojavljuje kao krivično djelo. Zavisno od toga o kojim se objektima radi i kakva im je namjena, neka od tih djela su upravljena protiv imovine, druga protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, neka protiv vojske i dr. Ovim krivičnim djelom ostvaruje se zaštita objekata koji služe za zaštitu životne sredine. Zakonik predviđa osnovni oblik i više težih oblika ovog djela. Osnovni oblik obuhvata oštećenje, uništenje, uklanjanje ili na drugi način činjenje neupotrebljivim objekta ili uređaja koji služe za zaštitu životne sredine. Radnja krivičnog djela obuhvata različite oblike činjenja neupotrebljivim objekata ili uređaja. Neupotrebljivost je pojam koji se pojavljuje i kod drugih krivičnih djela kao npr. kod krivičnog djela uništenja ili oštećenja tuđe stvari, te ga treba tumačiti u značenju kako je određen kod tih djela. Pod uklanjanjem treba shvatiti sklanjanje ovih objekata ili uređaja sa mjesta na kome su se nalazili shodno svrsi njihove namjene, tako da oni više ne mogu da obavljaju svoju funkciju. Objekt radnje krivičnog djela su objekti i uređaji koji se koriste za zaštitu životne sredine. To mogu biti određeni građevinski ili drugi objekti koji su građeni isključivo za zaštitu životne sredine (prečišćavanja vazduha ili vode, zaštite zemljišta i sl.) ili se pak koriste i u te svrhe, dok uređaji znače određene aparate, mašine, sprave i sl. kojima se vrši prečišćavanje vazduha ili vode ili se pak vrši dekontaminacija zemljišta. Djelo je svršeno kad su ovi objekti ili uređaji oštećeni, uništeni, uklonjeni ili na drugi način učinjeni neupotrebljivim.

4. Oštećenje životne sredine (član 307 KZ)

Sva krivična djela iz ove grupe imaju za cilj zaštitu životne sredine odnosno suzbijanje onih djelatnosti kojima se ta sredina ugrožava, a time dovodi u opasnost život i zdravlje ljudi, životinja i biljaka. To je cilj i ove inkriminacije, a njena je specifičnost u načinu zaštite životne sredine. Zakonik predviđa osnovni oblik i nekoliko težih oblika ovog djela. Radnja krivičnog djela je alternativno postavljena i može se sastojati u korišćenju prirodnih bogatstava, izgradnji objekata, izvođenju nekih radova ili na drugi način. Pod korišćenjem prirodnih bogatstava treba razumjeti iskorišćavanje (upotrebu u različite

svrhe, zavisno od njihove prirode, kao što je npr. siječenje šuma, skretanje vodotoka, ograđivanje brana i sl), onih dobara koje čine izvor prirodnih bogastava. To su, u najširem značenju, ona dobra koja su nastala prirodnim putem, bez obzira što je u njih kasnije ugrađen i ljudski rad, koja su od opšteg društvenog značaja i koja su dostupna individualno neodređenim licima, kao što su npr. rijeke, šume, parkovi, pećine i dr. Drugi oblik radnje izvršenja je podizanje objekata i pri tome nije od značaja kakvi se objekti podižu i u kakve svrhe. Može biti riječ o industrijskim postrojenjima, vikend kućama, branama i dr. Životna sredina može biti oštećena i izvođenjem nekih radova, kao što je npr. prokopavanje kanala, obrađivanje određenih prostora, postavljanje prepreka, skretanje toka rijeka, i sl., ali i na neki drugi način. Osnovno je međutim da su sve navedene djelatnosti objektivno imale za posljedicu oštećenje životne sredine. Navedene djelatnosti treba da se vrše kršenjem propisa, što praktično znači da postojanje djela može biti isključeno ako za to postoji odobrenje nadležnog organa. Posljedica krivičnog djela je oštećenje životne sredine u većoj mjeri ili na širem prostoru. Pod oštećenjem treba razumjeti one promjene na dobrima životne sredine, usljed kojih ona ne mogu više u potpunosti da ostvaruju svoju funkciju, ali ta dobra nijesu uništena (npr. oštećeni su uređaji za prečišćavanje vode ili vazduha, skretanje vodovodnog toka imalo je za posljedicu uništenje bilja i sl.).

Imajući u vidu značaj životne sredine, opravdano je bilo inkriminisati ponašanja koja ugrožavaju životnu sredinu.

Davno predloženo, ali sada ispravno, Krivičnim zakonikom je realizovano.

Na osnovu iznijetih opštih karakteristika pojedinih ekoloških krivičnih djela, može se zaključiti da se u Krivičnom zakoniku Crne Gore štiti životna sredina; da se radi o krivičnim djelima upravljanim protiv životne sredine, za koje Zakonik propisuje sankciju. Njihova specifičnost je u tome što su ovo blanketna krivična djela, inkriminisana ponašanja predviđena su u drugim zakonima, tzv. sporedno krivično zakonodavstvo, kao što su npr. Zakon o vodama, Zakon o šumama i dr.

Zagađivanje životne sredine i ljudska prava

Pravo na zdravu i očuvanu životnu sredinu je jedno u nizu ljudskih prava, koja se u odnosu na neka druga prava mogu nazvati „pravom buduće generacije.“ Povreda ljudskih prava tijesno je povezana sa zagađenjem životne sredine.

Danas postoje dva pristupa u utvrđivanju odnosa između životne sredine i ljudskih prava. Jedan, koji polazi od toga da je životna sredina neophodan uslov za realizaciju osnovnih prava-pravo na život, zdravlje, dostojanstvo i drugi, koji zastupaju teoretičari koji misle da ljudska prava mogu biti polazna tačka, odakle pravo na životnu sredinu može biti izvedeno.

Razvoj tehnologije u savremenom svijetu dovodi do veće zagađenosti životne sredine, tako da država treba da postigne sporazum i uspostavi pravičan odnos između interesa pojedinca i zajednice, da se na efikasan način kontroliše rad pojedinih postrojenja, fabrika, putem upotrebnih dozvola za rad i djelotvornih sankcija za nepoštovanje nacionalnih propisa o zagađenju. Ovdje bismo mogli ukazati na jedan slučaj Evropskog suda za ljudska prava, slučaj *Guerra protiv Italije*¹⁵. U slučaju *Guerra*, jedan kilometar od naseljenog mjesta otvorena je hemijska fabrika za proizvodnju đubriva koja je označena kao visoko rizična po zdravlje i blagostanje ljudi. Tokom rada fabrika je izbacivala veliki stepen zapaljivog gasa, koji je oslobađao toksične supstance: sumpor dioksid, amonijak, natrijum i arsenik trioksid. Desilo se nekoliko nezgoda, a jednom prilikom je došlo do eksplozije dijela fabrike usljed čega je oslobođen arsenik u tolikoj mjeri da je oko 150 ljudi završilo u bolnici zbog trovanja. Pitanje je postavljeno pred Evropskim sudom, da li je država preduzela sve razumne mjere i korake kako bi osigurala uživanje pojedinca na osnovu člana 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Evropski sud za ljudska prava je zaključio da nijesu preduzete sve mjere prevencije kako bi se stanovništvo zaštitilo od otrovnih isparenja.

Evropska konvencija o ljudskim pravima ne pruža neposrednu zaštitu od ugrožavanja životne sredine. Međutim, Evropski sud za ljudska prava tumači pravo na životnu zaštitu u kontekstu prava na život, na poštovanje privatnog i porodičnog prava, prava na mirno uživanje imovine i prava na informisanje koje se odnose na rizik po zdravlje.

Nemoguće je odvojiti interese čovječanstva od zaštite životne sredine. Svrha priznavanja ljudskih prava, ali i međunarodnog ekološkog prava je u postizanju najvišeg kvaliteta života za čovječanstvo u okviru postojećeg globalnog ekosistema. Ipak, ona se mogu nekada i sukobiti, kada zaštita prirode dođe u konflikt sa očuvanjem prava pojedinaca.¹⁶

¹⁵ Guerra and others v. Italy, 14967/89 (1998).

¹⁶ Krstić, I. (2005). Pravo na zdravu životnu sredinu u korpusu ljudskih prava, *Pravni život*, (9), str. 621.

Umjesto zaključaka

Oblast životne sredine smatra se prioritetom za usklađivanje sa propisima Evropske unije, međunarodnim konvencijama, iako je u pitanju oblast koja je veoma obimna i zahtjeva velike intervencije, usklađivanja sa konvencijama i međunarodnim propisima. Mogli bismo primjetiti da je zaštita životne sredine jedna od najtežih oblasti za usklađivanje domaćih propisa sa evropskim, obzirom da se u preventivne svrhe zahtjeva uvođenje skupih i modernih tehnologija kojima se štiti životna sredina.

Zaštita životne sredine podrazumjeva skup različitih mjera i postupaka koji spriječavaju njeno ugrožavanje s ciljem očuvanja biološke ravnoteže.

Poseban problem u zaštiti životne sredine predstavlja nepostojanje jedinstvene definicije o pojmu životne sredine, a stalnim razvojem tehničko-tehnoloških inovacija, teško je prihvatiti jednu sveobuhvatnu definiciju.

U zaštiti životne sredine neophodno je akcenat staviti na primarnu zaštitu, a krivični postupci u oblasti ekološke zaštite trebalo bi da predstavljaju posljednje sredstvo za kojim se poseže. Naime, tek onda kada je nemoguće problem riješiti u administrativnom postupku, treba pribjegavati represivnim mjerama, krivičnopravnom zaštitom i posebno apostrofirati uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom, kao što je to riješeno u postojećoj krivičnoj regulativi.

S obzirom na značaj životne sredine, kao jedno od osnovnih ljudskih prava i sloboda, opravdano je bilo postaviti je kao samostalni i primarni zaštitni objekt, svrstavanjem ovih djela u posebnu glavu – Krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora, a što je i urađeno u Krivičnom zakoniku Crne Gore.

Branko Vučković

Prof. PhD, The Chairman of the Basic Court in Kotor, The President of the Association for Criminal law and Criminal policy of Montenegro, professor at the subject of Criminal procedure at the Faculty for Mediterranean Business Studies in Tivat and professor at the International Criminal Law at the Faculty of Law of the "Mediterran" University in Podgorica

Environmental protection – criminal legal aspect

A b s t r a c t

Environmental protection is the basic right of a man and citizen being guaranteed by the constitution in modern states. Today, it is not a problem of only one certain society, but the problem of the mankind in general. The Constitution of Montenegro emphasizes the right to healthy environment, through the regulation defining Montenegro as the "ecological state" (Article 1 of the Constitution). Environmental protection is effectuated through the system of preventive and repressive measures established by certain legislative branches such as administrative, civil, financial and some other laws. And, the Criminal law is the *ultima ratio* – the last instrument of protection of these properties. In the earlier period of the social development this protection was current only for small number of economic and cultural undeveloped states. Today, it is a general, global social problem whose solution the whole mankind is interested in, and the problem which is more current in developed states. With the industrial development, in particular with the technological development and the appearance of new energy sources, there appeared new problems in the field of environmental protection. Environmental protection is not limited only to the pollution control at the local level, but it has a global character. Therefore, it is justified that its protection is regulated by criminal law.

Key words: *environment, criminal legal environmental protection, criminal acts against environment, preventive measures, compulsory measures and statutory regulations.*

Literatura

1. Bogdanović S., Jovović A. (2013) Ljudsko pravo na vodu i sanitaciju, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 14-27
2. Bošković, M. (2010). Ekološki kriminalitet, Bar, Fakultet za poslovni menadžment
3. Vančina, F. (1982). Čovjekova okolina, Zagreb, Informator
4. Gaćeša, D. (2008). Uloga bezbednosne kulture u zaštiti životne sredine u Republici Srpskoj: magistrarska teza, Banja Luka, Fakultet za bezbjednost i zaštitu
5. Guerra and others (1998). v. Italy, 14967/89
6. Čavoški., A., et. al., (2004), Ekološko pravo, Beograd, Službeni glasnik
7. Čejović, B. (1982). Krivična dela protiv čovekove sredine, *Pravni život*, (2), str. 175 – 191.
8. Čok, V. (1990). Međunarodno-pravna zaštita životne sredine, *Bezbednost i društvena samozaštita*, (4), str. 14-24.
9. Zakon o životnoj sredini, *Sl. list CG*, br. 48/08
10. Krivični zakonik Crne Gore, *Sl. list RCG*, br. 70/03, 47/06, *Sl. list CG*, br. 40/08 i 25/10 ...40/13
11. Krstić, I. (2005). Pravo na zdravu životnu sredinu u korpusu ljudskih prava, *Pravni život*, 54 (9), str. 609-622
12. Slavnić, Lj. (2013) Pravo na zaštitu zdravlja - skromni dometi Ustava Srbije, *Pravo - teorija i praksa*, 30 (1-3), str. 28-41
13. Stojanović, Z., (1995). Krivično-pravna zaštita životne sredine, *Pravni život*, 44 (9), str. 291-301
14. Stojanović, Z. (2008). Krivično pravo, Podgorica, CID.
15. Stokholmska deklaracija, Dokument A. konferencija 48. Rev. 1
16. Ustav Crne Gore, *Sl. list CG*, br. 1/07